849.98
T838
D95

B 1,407,787

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

A. Duràn i Sanpere

Un fragment de *Tristany de Leonis* en català

Tip. L'Avenç : Barcelona, 1917

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

UN FRAGMENT DE *TRISTANY DE LEONIS* EN CATALÀ

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

A. Duràn i Sanpere

Un fragment de *Tristany de Leonis* en català

Tip. L'Avenç : Barcelona, 1917

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Extret dels *Estudis romànics*, 2, vol. IX de la Biblioteca Filològica
de l'Institut de la Llengua Catalana

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ordenant uns documents de procedencia notarial existents en l'Arxiu Municipal de Cervera, ens sorprengué l'aparició d'uns fulls contenint un escrit literari en prosa catalana. Major fou encara la nostra sorpresa en comprovar que es tractava d'un fragment, no per ésser molt breu menys interessant, de la versió catalana del *Tristany de Leonis*. Difícil sería esbrinar com havía anat a parar aquella graciosa mostra de la nostra antiga literatura dins un plec de documents notarials, inventaris i contractes de diferents dates i completament deslligats els uns dels altres.

Consta el nostre curt fragment de quatre fulls de paper de 225 × 155 mil·límetres, escrits en totes les planes (22 ratlles cada una), deixant amples marges a tot el volt i donant la impressió d'ésser unes fulles caigudes d'un llibre, conservant indicis d'haver estat cosides formant plec. La conservació és ben dolenta, havent sofert la part superior dreta l'acció destructora de la humitat. El paper porta la filigrana de la ballesta a punt de disparar. El caràcter de la lletra sembla acusar les darreríes del XIV.ên segle. L'escriptura és bona cosa descuidada, oferint diversos esmenats, repeticions i descuits de paraules. Falten les capletres, i en son lloc queda un espai ample com si s'hagués tingut el propòsit de fer-les colorides.

L'episodi que ens dóna aquest fragment és el de la dolorosa naixença de Tristany al temps de morir la seva mare la reina Elisabella, i el rescat, per intervenció de Merlí, del rei Meliadux, encantat per la donzella de la torre perillosa, i de l'infant Tristany,

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

perdut en la forest, així com el segón matrimoni del rei i l'intent d'emmetzinament de Tristany comès per sa madrastra.

Per l'anàlisi que Löseth féu del *Tristany* francès en prosa, es veu que el nostre fragment correspòn als paràgrafs 20-22.[1] No és de suposar que la traducció catalana comencés per la historia de Cornualla i Lionis abans del rei Meliadux, que ja dins el text francès sembla una antiga interpolació. És més lògic creure que la distribució d'aquesta part del llibre correspongués a la distribució del *Tristany* castellà, més sobri d'episodis i que comença directament per la historia de les filles del rei Felip. Si això suposem, el fragment de Cervera sería dels primers fulls del llibre, corresponent a part dels capítols 2 i 3 de l'edició del *Tristany* castellà feta pel Sr. Bonilla.[2] La versió catalana i la castellana es corresponen fidelment en tot el fragment de la catalana que posseim. Per això publicarem parionament ambdúes redaccions perquè sigui d'una comparació més fàcil. Per la versió francesa, ens hem valgut de la edició de París de l'any 1533.[3] Naturalment, la comparació del text francès, que reproduhim amb les versions catalana i castellana, no tindrà sinó un valor provisional. Caldría establir la genealogía dels manuscrits francesos i veure de quina branca poden haver derivat, directa o indirectament, els Tristanys ibèrics; manca però, fins ara, una edició crítica del *Tristany* francès en prosa.

1. Löseth : *Le roman en prose de Tristan, le roman de Palamède et la compilation de Rusticien de Pise* (París, 1890) en t. 82 de la *Bibliothèque de l'École des Hauts Études.*

2. Bonilla : *Tristan de Leonis*, Madrid, 1912.

3. *Les grandes processes du tres vaillant noble et exellent chevalier Tristan fils du noble roy Meliadus de Leonnoys chevalier de la table ronde. Nouuellement imprime a Paris an Mil cinq cens XXXIII.*

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

En la transcripció han estat observades les normes següents: modificació de l'ús de les lletres majúscules, generalitzant-les en els noms propis, unificació de les *u* i les *v* i supressió de les *i* llarges; isolament de les partícules separables; s'ha puntuat i tancat dintre [ ] les lletres que manquen en l'original; les frases posades en boca de personatges les donem entre «»; les lletres de cursiva desfàn les abreviatures, i les altres modificacions, interpretacions o correccions les hem posades per nota.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

apres Cara mer co sabem q̃ nos
mostrerés la torra p illesa e angrés
ab nos p degluirar lo rey desta ar
rura e mih los reppos ⁊ dix le
Lem plau daré m̃ co parmà d.x
hyrés > 2

E tat tora la gent fo mo
alegra e donare amih x ta
lors ⁊ ell amenalés ala to: a t pillo
ga ⁊ co fore agm mih dix als p,
cauallers m̃ trarés lahis en la torra
e matarés la dozela ⁊ lo pera deslu
zar q̃ m la lexaneres vna paueruta
tolriell nos altra uegada ⁊ los
cauallers en trare en la torra e ocuere la
donzella 2 prequere lo rey ab gra joya
entregere lo dela torra ⁊ tornare sen
ablo/r.ey molt alegres vb la/curar
lhoure lur temor ⁊ co lager q̃ la
curar lhoure q̃ lur temor lo rey era
deslurar e qere prop dla curar fo
re poc e gras molt alegres ⁊ q̃ re

Foli 1 r.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Foli 1 r.

axi carame*n*t co*m* sabem, q*ue* vos [nos][1] | mostrets la torra p*er*illosa e anats...[2] | ab nos p*er* desliurar lo rey d esta a[ven] | tura». E M*er*li los respos e dix los : | «be m plau; dats m*e* co*m*panya de .x. [cava] | ly*e*rs.»

[A]b[3] ta*n*t tota la gent fo mo[lt] | alegra, e donare*n* a M*er*li .x. ca[va] | ly*e*rs, e ell amenals a la torra p*er*illo | sa; e co*m* fore*n* aqui M*er*li dix als .x. | cavaly*e*rs : «entrats la hins en la torra | e matats la do*n*zela e lo[4] sera desliu | rat, q*ue* si la lexavete*s* viva, p*er* ave*n*tura | tolriellvos altra vegada.» E los | cavaly*e*rs entrare*n* en la torra e ociere*n* la | donçella, *z* presere*n* lo rey ab gra*n* joya | e tragere*n* lo de la torra, e tornare*n* sen | ab lo rey molt alegres v*er*s la ciutat. | [5]E co*m* la ge*n*t d*e* la | ciutat hoyre*n* q*ue* lur senyor lo rey era | desliurat e que here prop d*e* la ciutat fo | re*n* pocs e gra*n*s molt alegr*e*s[6], e exire*n*

1. *Cfr. amb la versió castellana :* que nos vos mostreis. *V. més avant.*
2. *Probablement manca una paraula de poques lletres que no ha deixat cap rastre en el paper.*
3. *És evident que ha de suplir-se la capllletra* A.
4. *S'ha de suplir :* rey.
5. *Esmenat* : hoyren lur senyor.
6. *Text* : alegures.

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

E qui apen q̃ actual p̃ublic hur
vor Cao, al gra honor amenaz
en po pabu E en lorey ffo espo
pau en conner de maha ela reyna
plable Compare lila an ennura
ra mora en la forest Ero la
la here fugra p̃ pahor dels dos
sahys q̃ nolhen hoqus. Ero lorey
res estes paraules esta nosella
fon fos - hirar ecomeya aper gra
plant. e gieu e mes pr en q̃. cab
ra E estech agrot agll jor eny
lla ist q̃ anch mugés hom nos/
porg reconortar. E co uench lahir
E co uench l'ahir jors en maha
q̃ agllos dos Camayhrs q̃ fesp/pu
gnciarés a duchesses rumyers gpq
fan rost po fer po comandamer
. l rat lo meu apella mich odro
li lo meu car amych nos mà
ners seruir leyal mer E pro jos
seruire a ure comandamer e q̃ fa

Folio 1 v

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Foli 1 v.

[tot]s[1] qui a peu q*ui* a caval p*er* rebre lur | [sen]yor. E axi ab gra*n* honor amenare*n* | [lo] en so*n* palau, e co*m* lo rey fo en so*n* | [pa]lau, enco*n*tine*n*t demana d*e* la reyna | ... poble[2] Contare*n* li la aventura[3] | [...][4] a morta en la forest, e com la | [donze]la here fuyta p*er* pahor d*e*ls dos | [ca]valyes q*ui*[5] volien hociur*e*. E co*m* lo rey | [en]tes[6] esta novella, | fon fort hirat, e come*n*sa a fer gran | plant e greu, e m*e*s se en .i[a]. ca*m*b | ra. E estech aq*ui* tot aqu*e*ll jor*n* e aq*ue* | lla nit, que anch nuyll hom no l | poch aconortar. E co*m* vench l altr*e*[7] | jor*n*, en mana q*ue* aq*ue*lls dos cavayl*e*rs q*ue* fose*n* ju | sticiats a diverses turme*n*ts, p*er* q*ue* | tant tost fo fet son coma*n*dame*n*t.

[A]b[8] tant lo rey apella M*er*li e dix | li : «lo meu car amich, vos m a | vets servit leyalme*n*t, e per ço jo us | servire a vo*st*re coma*n*dame*n*t e q*ue* fa-

1. *La* s *final és l'únic indici d'una paraula desapareguda que l'espai ens fa suposar molt breu. La nostra lectura reforça el sentit de la frase.*
2. *Text :* ploble. *Podría, potser llegir-se :* a son poble.
3. *Text :* aveentura.
4. *Cabría potser la lectura :* [com er]a.
5. *Sembla mancar :* la.
6. *Esmenat :* estes paraules.
7. *En el text està repetit :* com vench laltre.
8. *La caplletra es supleix fàcilment.*

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

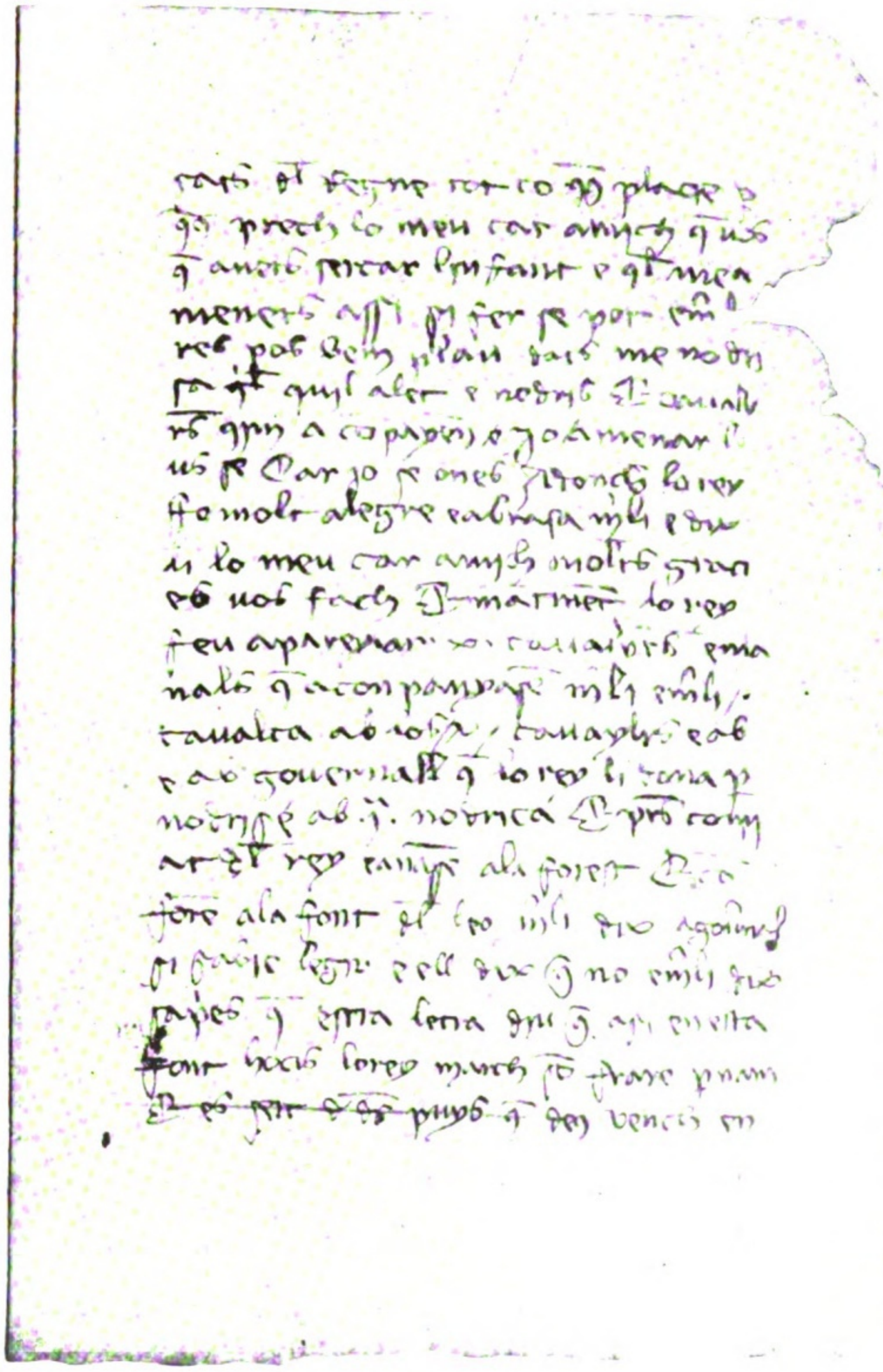

FOLI 2 R.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Foli 2 r.

sats del regne tot ço que us placie, per | que us prech, lo meu car amich, que vos | que[1] anets sercat l infant e que l me a | menets assi, si fer se pot.» E Merli | respos : «be m plau; dats me nodri | sa quil alet e nodris e cavaly | ers qui m acompanyen, e jo amenar lo | us se, car jo se on es.» Adonchs lo rey | ffo molt alegre e abrasa Merli e dix | li : «lo meu car amich, moltes graci | es vos fach.» E mantinent lo rey | feu apareylar .x. cavalyers e ma | nals que acompanyasen Merli, e Merli | cavalca ab los .x. cavaylers e ab[2] | Governall que lo rey li dona per nodris e ab .iª. nodriça. E pres comi | at del rey e anasen a la forest. E com | foren a la font del leo Merli dix a Governal | si sabie legir e ell dix que no, e Merli dix : | «sapies que esta[3] letra diu que asi en esta | font hocis lo rey March son frare Pernam. | E es scrit de despuys que Deus vench en

1. *El sentit de la frase resta més clar suprimint aquest* que.
2. *En el text* e ab *està repetit.*
3. *Text :* estra.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

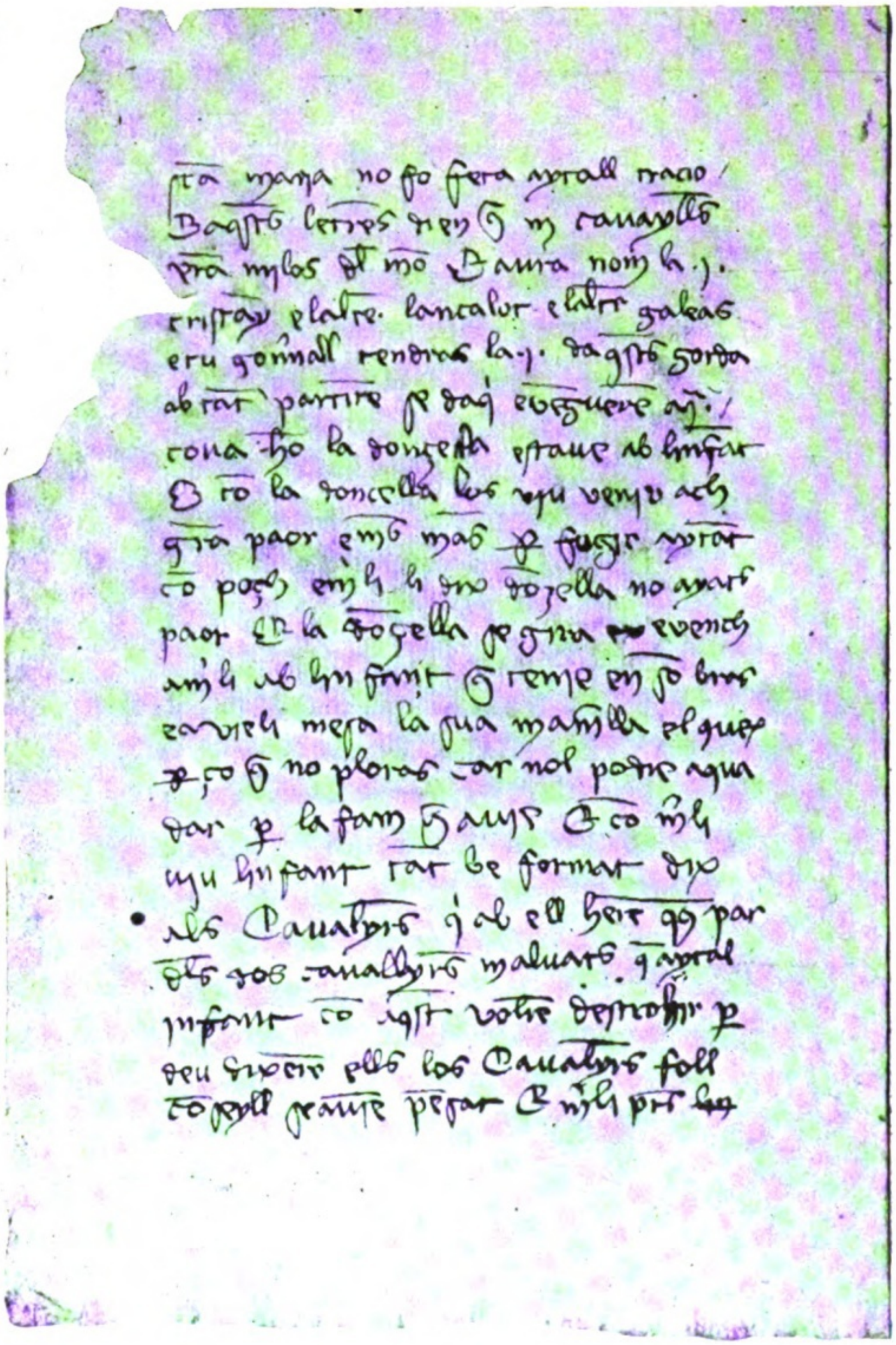

FOLI 2 V.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Foli 2 v.

s*an*ta Maria no fo feta aytall tracio; | e aq*ue*st*e*s letres dien q*ue* .iii. cavaylle*s*[1] | sera*n* milos del mon. E aura nom la .i. | Trista*n*y, e l altre Lançalot, e l altre Galeas, | e tu Gov*er*nall tendras la i. d aq*ue*sts gorda.» | Ab ta*n*t partire*n* se d aq*ui* e ve*n*guere*n* a .iª. | cova ho*n* la donçella estave ab l infa*n*t | , e co*m* la doncella los viu venir ach | gra*n* paor e me*s* ma*n*s p*er* fugir ayta*n*t | co*m* poch, e M*er*li li dix : «donzella no ayats | paor.» E la donçella se gira, e vench | a M*er*li ab l infa*n*t que tenie en so*n* bras | e avieli mesa la sua mame*l*la el quex | p*er* ço q*ue* no ploras, car no l podie aqua | dar p*er* la fam q*ue* avie. E com M*er*li | viu l infant ta*n*t be format dix | als cavaly*e*rs qui ab ell heren : «que us par | d*e*ls dos cavally*e*rs malvats que aytal | infant co*m* aq*ue*st volie*n* destrohir?»; «p*er* | Deu, dixere*n* ells, los cavaly*e*rs foll | co*n*sell s avie*n* pe*n*sat.» E M*er*li pr*e*s

1. *El text ens dóna aquesta paraula en tres grafies distintes :* cavalyers *que es troba onze vegades (una de les quals* cavallyers *i una altra* cavalyes), cavaylers *o* cavaylles, *tres vegades i* cavalles *una sola vegada.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

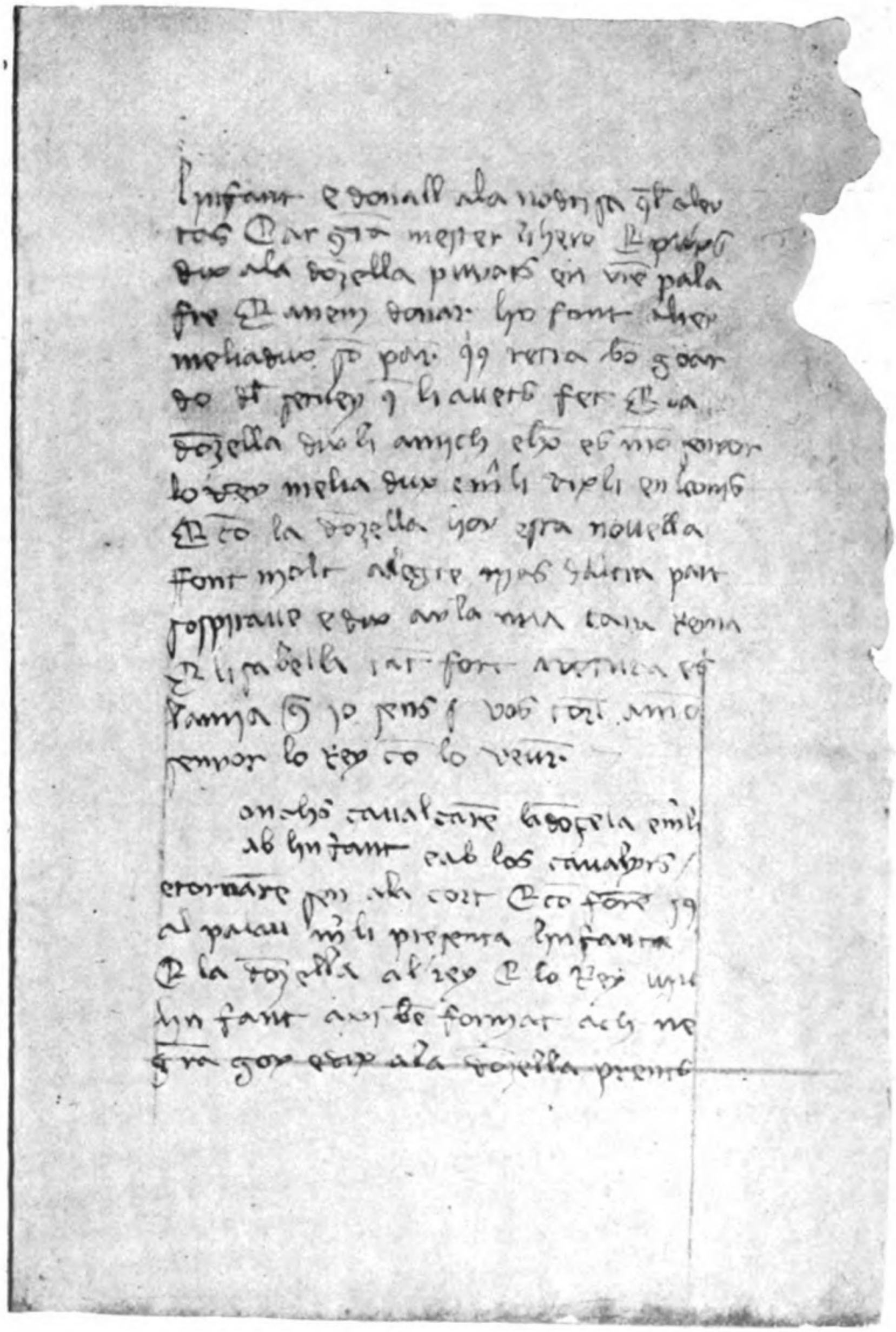

Foli 3 r.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Foli 3 r.

l infant e donall a la nodrisa q*ue* l aley | tas, car gra*n* mester li here; e puxs | dix a la donzella : «puyats en vo*st*re pala | fre, e anem donar l infant al rey | Meliadux so*n* par*e* q*ui* us retra bon goar | do del servey que li avets fet.» E la | do*n*zella dix li : «amich, e ho*n* es mo*n* senyor | lo rey Meliadux?». E M*er*li dix li : «en Leonis». | E co*m* la do*n*zella hoy esta novella | ffont molt alegre, mas d altra part | sospirave e dix : «ay la mia cara reyna | Elisabella! ta*n*t fort ave*n*tura es la mia q*ue* jo sens vos tor*n* a mo*n* | senyor lo rey co*m* lo veur*e*.[1]

[D]onchs cavalcare*n* la do*n*çela e M*er*li ab l infant e ab los cavaly*er*s | e tornare*n* sen a la cort; e com fore*n* sus | al palau, M*er*li presenta l infant | e la do*n*zella al rey; e lo rey viu | l infant axi be*n* format ach ne | gra*n* gox dix a la do*n*zella : «prenets

1. *Aquest passatge del text resta contós. En la versió castellana les queixes de la donzella tenen més extensió i un sentit ben clar. És de creure que el nostre fragment hagi sofert en aquest indret algún descuit de copia.*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

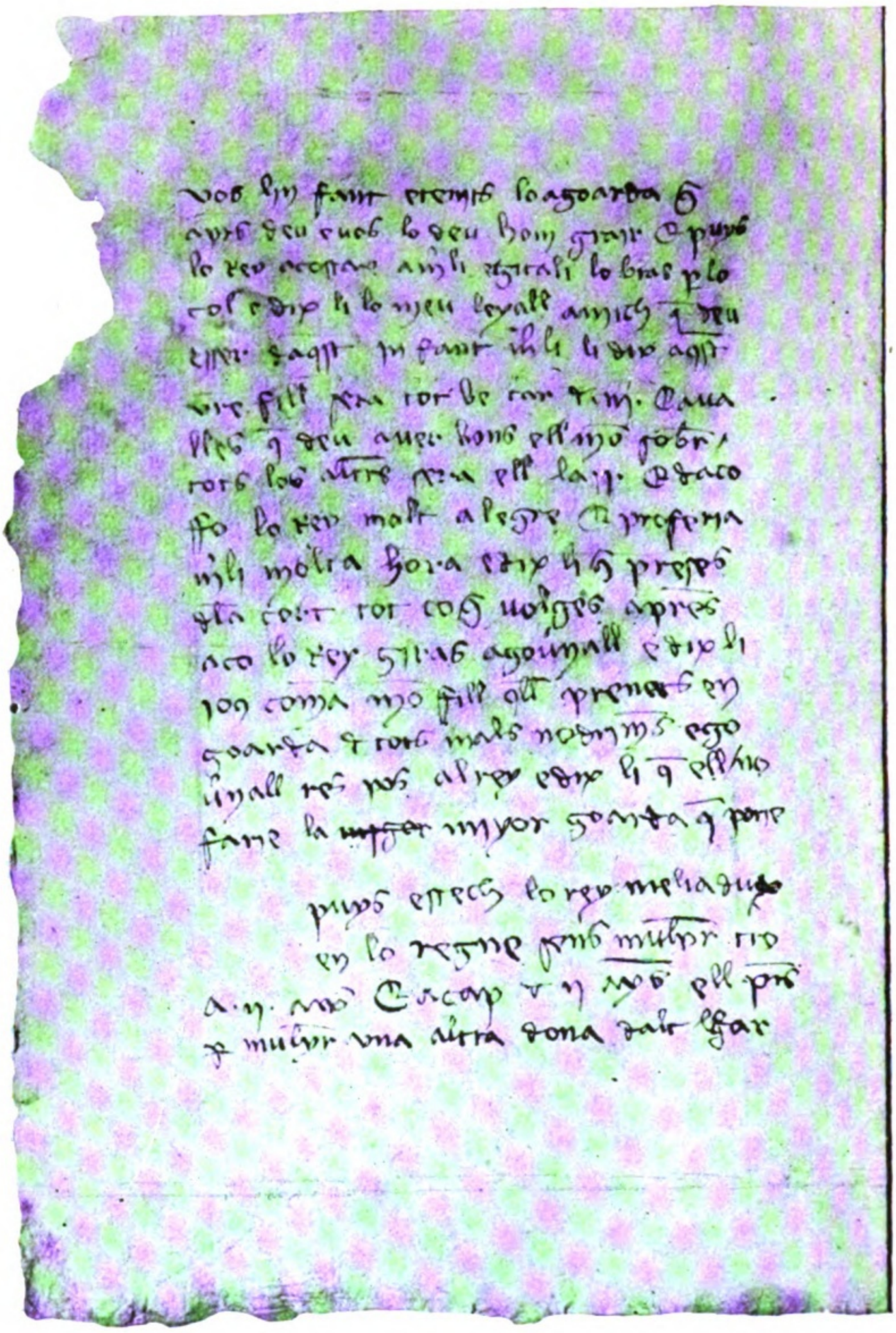

Foli 3 v.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Foli 3 v.

vos l infant e tenits lo a goarda, q*ue* | apr*e*s Deu a vos lo deu hom grair.» E puys | lo rey acostase a M*er*li e gitali lo bras p*er* lo | col e dix li : «lo meu leyal amich : q*ue* deu | esser d aq*ue*st infant?» M*er*li li dix : «aq*ue*st | v*ost*re fill sera tot be car d*e* .iii. cava | lles q*ue* deu aver bons ell mo*n* sobr*e* | tots los altr*e*s sera ell la .i.». E d aço | fo lo rey molt alegre, e proferi a | M*er*li molta ho*n*ra e dix li q*ue* preses | d*e* la Cort tot ço q*ue* volges; apres | aço lo rey giras a Gov*er*nall e dix li : | «jo us coma*n* mo*n* fill, q*ue*ll prenets en | goarda d*e* tots mals nodrim*ent*s.» E Go | v*er*nall respos al rey e dix li que ell ne | farie la miyor[1] goarda que porie.

[E][2] puys estech lo rey Meliadux | en lo regne sens mulyer tro | a .ii. ans; e a cap de .ii. a*n*ys ell pr*e*s | p*er* mulyer una altra dona d alt logar[3]

1. *Esmenat :* migor. *Cfr.* milos *foli 2 v.*
2. *La capllletra es supleix fàcilment.*
3. *En el text la* o *està sobreposada a la* g *en forma desacostumada. La lectura, però, és fàcil. Compari's amb la frase de la versió castellana :* vna dueña de alto linage.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

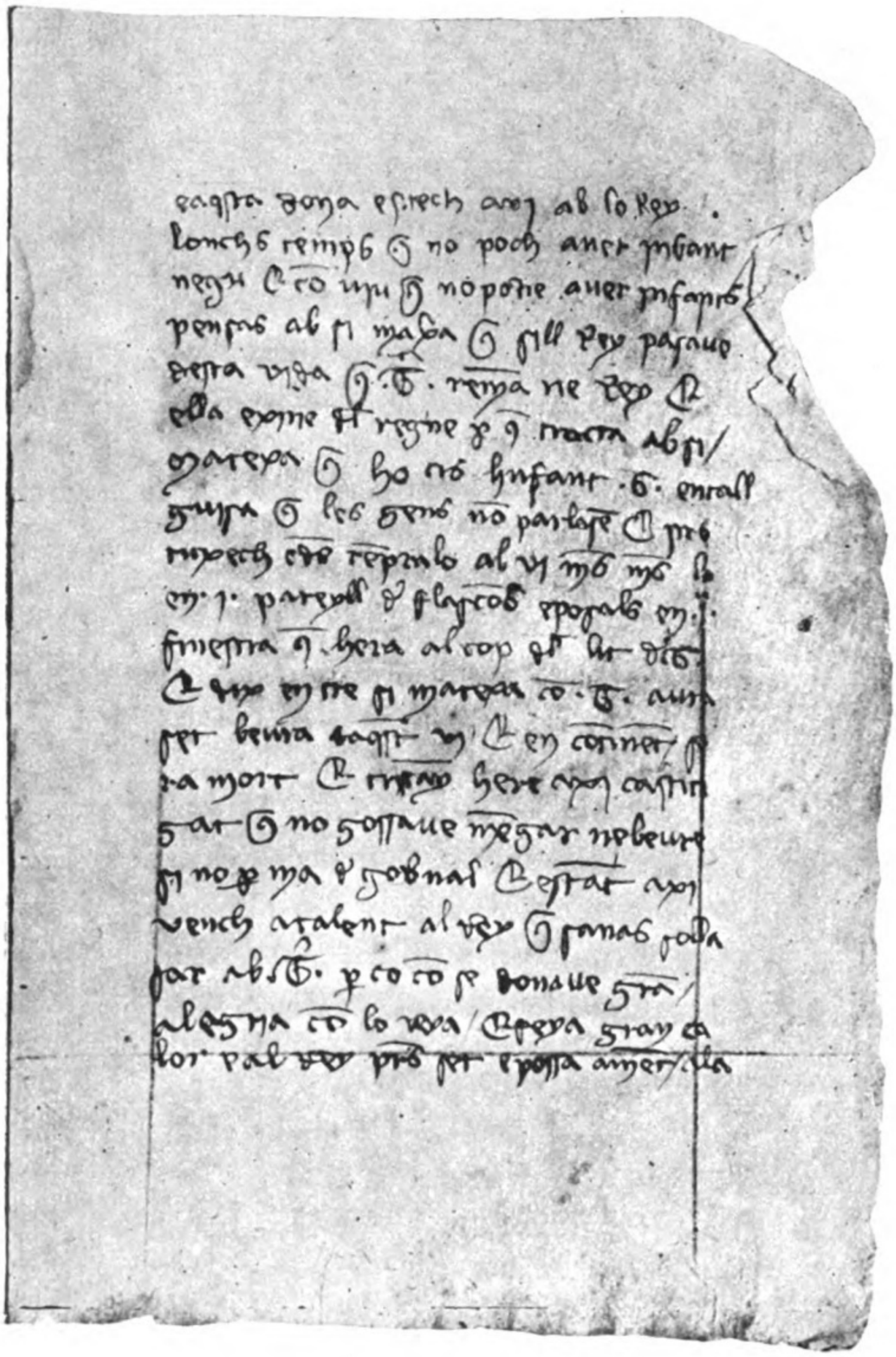

FOLI 4 R.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Foli 4 r.

e aq*ue*sta dona estech axi ab lo rey | lonchs temps q*ue* no poch aver infant | negu. E co*m* viu q*ue* no podie aver infants | pensas ab si ma*te*xa q*ue* sill rey pasave | d esta vida q*ue* .T*ristany*.[1] rema*n*rie rey. E | ella exirie del regne, p*er*q*ue* tracta ab si | matexa q*ue* hocis l infant .T*ristany*. en tall | guisa que les gens no*n* parlase*n*. E pres | cuxech e de*stem*pralo ab vi mes[2] lo | en .i. pareyll de flasco*n*s e posals en .i[a]. finestra q*ue* era al cap d*e*l lit de .T*ristany*.; | e dix entre si matexa : «co*m* .T*ristany*. aura | set beura aq*ue*st vi, e enco*n*tine*n*t se | ra mort». E Trista*n*y here axi castici | gat q*ue* no gossave me*n*gar ne beure | si no per ma de Gov*er*nal. E esta*n*t axi | vench a talent al rey que s anas solla | sar ab .T*ristany*. p*er* ço co*m* se donave gra*n* | alegria co*m* lo veya. E feya gran ca | lor e al rey pr*e*s set e possa ame*n*t a la

1. *El nom de* Tristany *el comencem a trobar indicat per la lletra inicial; una sola vegada reapareix la grafia anterior.*

2 *En el text* mes *està repetit descuidadament.*

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

finyera ayuu los glos cons al cap
et lir e. G. e diye en gimarcyo agst
in mich a ins gouna ll p lo meu pm
fant en aqo dix lo dey a. G. dolch
fill darmers abeure daquesp bre lm
e. G. dix al vre manamer ell rey
dix li dolc fill ara me donars e. G.
marmer p leua en pey e lauia la
copa et or e omplilla daqll uje
donala al dey e. G. lo rey la rencli
en paima e volch beure la reyna
mes mas acydar e adiz rey no
ma de beure e. G. lo dey aqso hov
rencli pe e dix G es aqso reyna
p G no beure p co dix ella co a
quesp uj no es lo p abeur p
amor adonchs lo dey apella.p.
ca e feu li beure da qll uj ell
ta carech ienxarmer ujort e co
lo dey ujll aqso fo mok hiran

FOLI 4 V.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Foli 4 v.

finestra e viu los flascons al cap | d*e*l lit de .T*ristany*. e dix en si matex : «aq*ue*st | vi inch a m*e*s Gov*er*nall per lo meu in | fant»; en aso dix lo rey a .T*ristany* : «dolch | fill darmets a beure d aquex v*ost*re vi», | e .T*ristany*. dix : «al v*ost*re manam*en*t». Ell rey | dix li: «dolch fill ara me*n* donats»; e .T*ristany*. | ma*n*tine*n*t se leva en peus e lava la | copa d*e*l or, e omplilla d aq*ue*ll vi, e | donala al rey. E com lo rey la tench | en sa ma e volch beure, la reyna | mes ma*n*s a cridar e a dir : «rey no | sia de beure». E com lo rey asso hoy | tench se e dix : «que es asso, reyna?; | p*er*q*ue* no beure?»; «per ço, dix ella co*m* a | quex vi no es bo p*er* a beure p*er* | a vos». Adonchs lo rey apella .i. ca e feu li beure d aquell vi, ell | ca caech de ma*n*tine*n*t mort, e co*m* | lo rey viu asso fo molt hirat

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Veu's aquí, ara, encarats els textos castellà i francès de què més amunt parlàvem:

... E dixeron : «pues que el es viuo, por amor del vos rogamos que nos vos mostreys a esta torre peligrosa, z librarlo hemos desta auentura». E Merlin dixo : «bien me plaze; dadme compañia de diez caualleros, que yo vos le fare auer; z la gente fue muy alegre, z dieronle diez caualleros. E Merlin e los diez caualleros partieronse luego de la ciudad, z fueron en demanda del rey Meliadux su senyor; z lleuolos Merlin a la peligrosa torre donde el rey su señor estaua. E quando los caualleros que yvan en demanda del rey fueron llegados, Merlin dixo a los diez caualleros; «entrad todos z muy de presto en la torre, z matad la donzella, z el rey vuestro señor sera librado; z mirad muy bien que, si la dexays viua, por auentura le encantara otra vez». E los caualleros entraron en la torre con gran astucia. z asi mataron la donzella. E despues de muerta, tomaron al rey con muy grande alegria, como aquellos que hauian sacado a su señor de cautiuidad; z asi ya tomado, sacaronle luego de la torre, z tornaronse con el a la ciudad muy alegres z pagados por su señor que hauian cobrado. E salieron de la ciudad, qual a pie, qual a cauallo, a rescibir a su señor con grande alegria, z llevaronlo al palacio. E quando el rey fue en el palacio, demando por la reyna, z los

... et merlin leur dist. Je vous diray comment vous raurez Meliadus vostre seigneur. Vous vous enyrez au chasteau de la roche qui est en celle forest vous le trouuerez leans si enchante qui ne luy souuient de luy, et ce luy a fait la damoyselle de leans. Prenez la Damoyselle et la mettez si a estroit quelle defface son enchantement, puis la metez a mort, car autreffois tiendroit vostre seigneur. Ceulx demandent a Merlin qui il est z comment il a nom, z il dit que nen dira riens, mais faictes ce que ie vous dy pour vostre preu, et ceulx le firent, car ils monterent tous armez z allerent a la roche z trouuerent leur seigneur : si prindrent la damoyselle z la mirent si estroit quelle deffist son enchancement z puis la mirent a mort. Lors en ramenerent leur seigneur Meliadus. E Merlius qui fut demoure leans appella ung damoysel quil vit leans moult bel z moult preu qui de Gaulle estoit ne, mais il sen estoit fouy oultre la mer pour ung sien frere quil auoit occis, z estoit celuy damoysel appelle Gouuernail. Merlin qui bien le congnoissoit luy dit. Si ie cuidoye que tu le hoir de Leonnoys gardasse loyaument que mal ne luy venist per ta garde ie le te bailleray et feroye bailler. Sire dist il ie le garderay se dieu plaist que mal ne luy viendra

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

caualleros contaronle como era muerta en la floresta por buscar a el, z como hauia lleuado consigo vna donzella, la qual hauia estado a su finamento, z tenia consigo al infante que hauia parido; z fue ventura que en aquella sazon auian llegado alli do la reyna estaua muerta, dos caualleros de su casa, z fallaron asi a la reyna, z a la donzella, z al infante. E ellos preguntaron a la donzella como hauia sido aquella auentura. La qual les conto punto por punto todas las cosas que le hauian acaescido. E los falsos caualleros, como malos z desleales, querian matar al infante, por quedar ellos en el reyno por señores. E la donzella conoscio sus malas intenciones, z rogoles que no hiziesen tal cosa, que ella se yria con el do jamas fuese vista, la qual lo fizo asi, «z nos no sabemos della ninguna cosa. E tenemos señor, estos caualleros para dellos hazer justicia, la qual podeys, señor, vos azer. E todo lo que hauemos dicho, lo sabemos por boca de Merlin, al qual podeis preguntarlo, que lo dira mas por estenso; z creemos que tanbien sabra dezir del infante donde esta». E quando el rey oyo esto, fue muy ayrado z muy triste, z hizo muy grande duelo, z metiose en vna camara, z estouo alli todo aquel dia z aquella noche, que ninguno no lo podia conortar. E quando vino otro dia, mando que los caualleros fuessen justiciados de muchas justicias, z asi fue fecho.

per ma garde. Et quant il eust ce dit Merlin le print et le mena a vne fontaine qui estoit appellee la fontaine Bargaigne z y auoit illec ung perron de marbre z dessus ce perron auoit lettres escriptes qui disoyent Icy viendront les troys bons cheualiers z tiendront leur parlement de la fière : cest Galaad, Tristan z Lançelot. Lors dist a gouuernail. Vois tu ces lettres. Sire ouy mais ie ne scay qui sont ces cheualiers du monde qui tant feront darmes que on ne parlara par tout fors que de eulx. Or saches que lhoir de Leonnoys que tu nourriras en sera l ung or garde quil nayt mal. Sire dist Gouuernail non aurait se dieu plaist. Lors se partirent de la fontaine et vindrent a la damoyselle qui lenfant gardoit z luy dirent quelle apportast lenfant en la cite dabisme ou elle trouveroit son pere si tost ny scauroit venir. Quant la damoyselle lentendit si eust paour que se elle detenoit lenfant par force quelle ne fust destruicte. Si print lenfant et lemporta en la cite et le baillerent a son pere qui ia estoit reuenu, mais moult dolent estoit de la royne qui estoit morte, mais quant il vit lenfant que il cuidoit auoir perdu si se reconforta. Quant ceulx de leans virent Merlin si diren au roy Sire de part dieu et de part cestuy nous auons nous recouure ce ne fut il iamais ne vous eussions este querir. Roy dist Merlin ie tay fait bonte mais ie lay fait plus pour aultruy que pour toy, fais bien garder cest enfant car ce sera grant chose de lui. Quant le roy ouyt Merlin si scure-

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

[III.]

De como el sabio Merlin dixo al rey Meliadux que le traheria a su hijo Tristan.

Entonce hizo el rey Meliadux llamar a Merlin, z dixole : «Mi buen amigo, vos me auedes seruido muy lealmente, z por esto quiero siempre vuestra compañia, z que hagays de mi reyno todo lo que os pluguiere; z ruegovos, mi buen amigo, que me busqueis al infante z que me lo trayays». E Merlin dixo : «A mi plaze; dadme ama que le de a mamar, z caualleros que le acompañen, que yo se donde esta». Entonce fue el rey muy alegre, z fue a abraçar a Merlin, z dixole : «El mi buen amigo leal, muchas gracias a vos por tan señalados seruicios como me hazeys». Entonces hizo aparejar diez caualleros, z a Gorualan que le dio por ayo, z despediose del rey, z fueronse su camino, z yvan hablando de la gran traycion que los caualleros querian fazer, z que bien hauian merescido la cruda z graue pena que se les hauia dado. E quando llegaron a la fuente del leon, Merlin llamo a Gorualan, z le pregunto si sabia leer. E Gorualan le respondio que si. «Pues aqui en estas letras dize, que aqui mato el rey Mares a Pernan su hermano; z digovos que, despues que vino Dios en nuestra señora, nunca fue hecha tal traycion como esta, z fue el mayor agrauio que nunca hermano hizo a otro, no lo meresciendo; que si el rey Mares houiera creydo lo que Pernan le ment parler si luy demanda qui il estoit et comme il auoit nom et merlin luy dist, ie te diray qui ie suis, maisque tu a autruy ne me descouures, et le roy luy promist que non feroit il, et lors luy dist. Je suis Merlin le prophete et te ay oste de prison ou la damoyselle te auoit mis par son enchantement, mais ie lay faict plus pour aultruy que pour toy. z saches que ton filz sera ung des trois meilleurs cheualiers du monde et garde que il nayt autre garde fors que Gouuernail de Gaule, z le roy dit que ainsi fera il comme il dist. Et lors sen part Merlin que oncques ne voulut demourer pour priere que le roy luy fist : z lors le roy demande se son enfant est chrestien. Sire dist la damoyselle ouy et a nom Tristan, ce nom luy bailla sa mere quant elle morut. Et le roy prent lenfant et le baille a garder a Gouuernail qui puis le garda si loyaument quil nen deust estre blasme et luy fist querir nourrice telle comme il luy appartenoit...

(Segueix la relació de com el rei March occí el seu germà Pernehen en la font del Lleó.)

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

dezia, creed que fuera mas su honrra, que hauer hecho tal traycion; z tiempo verna, que lo que no quiso creer a Pernan no le ouiera fecho daño, z le pesara de su muerte». Entonces le dixo que tres caualleros auian de ser los mejores del mundo, «z sera el vno Tristan, z el otro Lançarote, z el otro Galaz. E tu, Gorualan, ternas el vno destos en guarda, z puedeste llamar bienauenturado»; z desde alli fueron a vna cueua donde la donzella estaua con el infante, z la donzella quando los vio, houo gran miedo. E tenia la teta en la boca del infante, porque no llorase, z ella no hauia leche, z començo de huyr tanto como ella pudo, z dixo: «Señores caualleros, yo demando en merced que no me tomeys este infante, porque es de tal linaje, que, si lo conosciesedes, le hariades toda honrra». E Merlin le dixo: «Donzella, no ayays miedo». E ella se fue para el, z Merlin dixo a los caualleros: «¿que os paresce de los caualleros malos que tal infante como este querian matar?» «Por Dios, dixeron ellos, mal se lo auian pensado». E Merlin tomo el infante z diole al ama que le diese a mamar, que grand menester lo hauia, z dixo a la donzella: «Subid en vuestro palafren z lleuemos al infante al rey Meliadux su padre, que vos dara buen galardon por el seruicio que le haues hecho». E la donzella dixo: «¿do es el rey mi señor?» E Merlin dixo: «en la ciudad». E quando hoyo estas nueuas, fue muy alegre, començo de llorar z dixo: «¡Ay, mi señora, que fuerte ventura es la mia, porque yo torno

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

sin vos!; ¿que me dira el rey mi señor, z con qual razon yo yre ante el rey z ante los de su corte? E pluguiese a ti, señor, que yo no fuese agora viua». Estas z otras muchas cosas dezia la donzella, que hera lastima de la oyr; z los caualleros la consolaron quanto pudieron, z luego caualgaron todos z anduuieron tanto que llegaron a la corte, z entraron por el palacio, z Merlin tomo el infante a la donzella, z presentole al rey. E quando el rey vio el infante tan hermoso, ouo muy gran plazer, z dixo a la donzella : «La mi leal donzella, tomad el infante, z tenedlo en guarda, que después de Dios, a vos lo deuemos gradescer». E despues llegose el rey a Merlin, z echole el braço al cuello z dixole : «El mi leal amigo : ¿que deue ser deste infante?»; z Merlin dixo : «Deste hijo vuestro sera todo bien, que tres caualleros seran en el mundo, z sera el vno d ellos». E desto fue el rey muy alegre, z hizole luego baptizar, z pusole nombre Tristan, asi como la donzella dixo que le hauia puesto su madre antes que finase, z fizo a Merlin mucha honrra, z dixo que tomase todo lo que quisiese.

E despues el rey llamo a Gorualan z dixo : «Yo vos do en encomienda al infante mi fijo, z que vos seays guarda del, z que lo castigues, z que lo enseñes todos los buenos enseñamientos z costumbres que pertenescen a hijo de rey». E Gorualan dixo que asi lo haria con toda la mejor guarda que el podiese.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

E asi estando el rey en su reynado hasta dos años biudo, a cabo destos dos años tomo por muger a vna dueña de alto linaje, z estouo con ella vn tiempo que no pudo hauer hijos en ella. E penso la reyna que, si el rey muriese, que Tristan seria rey z señor del reyno, z que ella saldria del reyno, pues quel rey no podia en ella hauer hijos; z penso de catar manera como matase a Tristan, en guisa que las gentes no lo supiessen; z tomo arsenico z destemplolo con el vino, z metiolo en vn barril de plata muy secreto, z pusolo a vna finiestra a la cabeçera de Tristan. E dixo entre si misma: «quando Tristan houiere sed, no haura entendimiento, z beuera deste vino z morira». E Tristan hera assi castigado, que no osara comer ni beuer sino por mano de Gorualan. E estando assi el rey, se fue vn dia auer plazer con Tristan, porque el rey hauia grand alegria quando le veya asi hermoso; z al rey tomole sed, z paro mientes a la finiestra, z vio el barril a la cabecera de Tristan, z dixo entre si mismo : «este vino ha aqui puesto Gorualan, para que beua el infante»; z dixo : «Hijo : dadme a beuer deste vino»; z Tristan se leuanto en pie, z lleuo vna copa de oro z hinchola de aquel vino, z diola al rey; z teniendola en la mano leuandola a la boca para beuer, violo la reyna, z començo de dar bozes z gritar, z dixo al rey : «¡no beuays!» z el rey, quando lo oyo, dixo : «¿Que es esto, reyna?; ¿porque no beuere deste vino?»; z respondio: «porque no es buen breuaje para

COMMENT LE ROY MELYADUS ESPOUSA LA FILLE DU ROY HOUEL LAQUELLE CUIDA EMPOYSONNER TRISTAN.

Or dit le compte que grant piece pe temps fut veufue le roy Melyadus z quant il luy pleust estre marie si print la fille au roy Houel de Nantes de la Petite Bretagne qui moult estoit belle et iolye z bien enuoysiee et malicieuse, si commença a aymer par amour. Tristan estoit ia grant de la age de sept ans, si estoit si bel que nul ne fut oncques de sa beaulte fors seullement Lancelot; ces deux passerent tous autres damoyseaulx de bonte z de beaulte z de cheualerie...

(Segueix l'emmetzinament frustrat de Tristany comès per sa madrastra i la mort del fill d'aquesta per haver begut les metzines disposades per a Tristany.

... Et la royne qui de ce ne sceut mot pour chassa la mort de Tristan tant quelle peut : si avoit mis arriere en vng vaisseau venin z le cuidoit donner a boire a Tristan. Si aduint vng iour que le roy estoit en sa chambre tout seul et Tristan que moult aymoit : si fist chault z eut soif e dist a Tristan son fils, va si me apporte a boire. Et Tristan sault et prent le vaissel au venin qui ne sen donnoit de garde z verse en vng hanap et porte a son pere a boire. A tant la royne qui entra en la chambre quant elle voit Tristan tenir le vaissel qui donnoit a boire a son pere : si lui escrie. Ha ha sire mal beuuriez : car vous seriez mort : et le roy se retraict, et dist. Dame

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

vos». E el llamo a vn su can z diole a beuer, z el can fue luego muerto. E quando el rey vio esto, fue muy ayrado ...

(*Tristan de Leonis*, ed. BONILLA, ps. 7-12.)

quest ce donc : et elle ne luy voult pas dire que cestoit venin : pource que il ne luy mist sus quelle le voulsist occire, si luy dist. Le boire nest pas bon pour vous. Et pourquoy faict le roy, et elle ne dist mot : le roy entra en pensee que cestoit venin tout appareille pour sa mort: si dist. Dame vous le beuurez ou ie vous occiray. Certes sire vous le pouez faire, car ie nen beuuray ia. Non dist le roy z ie vous feray doncques mourir dautre mort que vous ne vouliez moy. Lors appelle tous seu barons z leur compte ceste aduenture. Quant la royne voit que elle estoit accusee si dist. Je ne lay pas appareille pour vous. Et pour qui doncques il conuient que ie le sache : et elle luy crie mercy, ce na mestierdist le roy vous le direz. Lors courut le roy a son espee et la traict hors du fourreau et dist que selle ne luy dist quil luy coupera la teste : et elle eut dubtance : si commença a plorer et dist que elle lauoit appareille pour faire mourir Tristan... (*Les grandes proesses du... Tristan*, ed. París, 1533, fs. 20 v.º-22.)

Comparant el fragment de la versió catalana amb el passatge corresponent de la redacció castellana, trobem de primer una transmutació dels noms propis : el rei *Marc* conserva aquest nom *(March)* en català, mentre que es converteix en *Mares* en l'edició castellana, i en *Mars* en el ms. castellà inèdit de Roma. *Gouvernal, Gorneval, Gourneval* o *Gouvernail*, de la prosa francesa, segueix essent *Governall* en el fragment català, i es torna *Gorvalan* en el text del Sr. Bonilla i *Gorvanao* en el ms. de Roma.

Aquest ms. de Roma (Biblioteca Vaticana) conté una altra versió del *Tristany* castellà, distinta de llenguatge i construcció, però que es correspòn fidelment amb el text editat en la distri-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

bució dels episodis, denotant un origen comú. No podem fer la comparança del nostre fragment amb el ms. de Roma, perquè aquest, que no és complet, comença justament unes quantes ratlles més enllà d'on acaba el fragment català. [1]

Per regla general els noms propis del text català són més atansats als noms de la prosa francesa que els de les dues redaccions castellanes.

Salvades lleugeres diferencies, la conformitat del text català amb el castellà és absoluta. La relació va seguint per un igual en ambdúes versions. Es nota, però, en la redacció castellana, una major amplitut d'expressió, no pas per trobar-s'hi frases noves, sinó per la repetició de paraules i frases ja anteriorment citades. Un bon exemple d'això que diem és el passatge de la narració de la mort de la reina que els cavallers fan al rei Meliadux. En la versió castellana, aquesta narració és detallada, i s'hi repeteix la relació de la mort de la reina, la traïció dels cavallers i la fugida de la donzella amb l'infant, tal com havía estat descrita més amunt. En la traducció catalana, en canvi, la relació dels cavallers al rei és brevíssima i feta com si persistís el record d'una relació anterior.

Mes enllà, quan Merlí i Governall van a cercar l'infant Tristany, en arribar a la font del lleó, dita *brahaigne* en la prosa francesa, Merlí pregunta a Governall si sap llegir, i la resposta és contradictoria entre ambdúes versions.

Un altre passatge queda més clar en el text català que no en la prosa castellana:

E la donzella dixo : «¿do es el rey mi señor?» E Merlin dixo : «en la ciudad». E quando oyo estas nuevas, fue muy alegre, començo de llorar z dixo : (*Tristan* ed. BONILLA, p. 10.)	E la donzella dix li : «amich, e hon es mon senyor lo rey Meliadux?» E Merli dix li : «en Leonis». E com la donzella hoy esta novella ffont molt alegre, *mas d altra part* sospirave e dix : (*Tristany*, frag. de Cervera, f. 3 r.)

1. El nostre amic D. R. d'Alós ens ha permès veure la copia que ell havía tret del ms. de Roma, i que encara és inèdit. El Sr. Bonilla en prepara una edició (*V. Tristan, Introducción*, p. XXXVIII), que ha d'ésser publicada per la Sociedad de Bibliófilos Madrileños.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

En la prosa francesa la madrastra de Tristany prova per dues vegades d'emmetzinar-lo. El text castellà muda l'ordre d'aquests emmetzinaments, i hem de suposar que així mateix devía passar en la versió catalana, per més que en el nostre curt fragment no es troba complet aquest passatge; el fet de contenir la relació del segón emmetzinament, de la prosa francesa, i l'exacta correspondencia en aquesta part amb la versió castellana, no ens deixen lloc a dubte.

Encara podem portar una altra aclaració al text castellà per la comparació amb el fragment de prosa catalana:

z Tristan se levanto en pie, z *llevo* vna copa de oro z hinchola de aquel vino, z diola al rey; (*Tristan*, ed. BONILLA, p. 12.)	e Tristany mantinent se leva en peus e *lava* la copa del or, e omplilla d aquell vi, e donala al rey. (*Tristany*, frag. de Cervera, f. 4 v.)

És més correcte el text català. Evidentment, en el text castellà hi deu haver un error de copia o d'impremta en l'edició antiga (1501), convertint-se *lavó* en *llevó*.

El fragment català de *Tristany* ve a remoure moltes de les qüestions suscitades al voltant del *Tristany* castellà.

En primer lloc l'aparició d'aquest fragment sembla atacar el prestigi d'originalitat del text castellà. Aquest, és cert que *no coincide con ninguno de los textos conocidos del francés*, com fa ressaltar el Sr. Bonilla en la Introducció de la seva edició del *Tristan*;[1] però això no vol dir forçosament que l'arreglador castellà compongués una forma nova amb els fruits abundosos de la propia collita. Tenim, d'una banda, el ms. de Roma amb una altra traducció castellana que va seguint de pas en pas la versió editada. Ajuntem-hi ara el fragment català, i tindrem tres versions (dues de castellanes i una de catalana), que han de derivar d'un original comú, al qual es devíen adaptar estretament. ¿Fou aquest original desconegut una versió francesa distinta de la cíclica, o fou una traducció provençal? ¿Hem d'admetre, potser, alguna d'aquestes tres versions com a original,

1. Lloc citat, p. L.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

i com a derivades les altres dues? Aleshores, ¿quina devía ésser l'original?

La llegenda de *Tristany* fou abans popular a Catalunya que a Castella, com reconeix el mateix Sr. Bonilla,[1] i en general la literatura francesa s'havía obert un camí natural per anar a terres de Castella, passant per Catalunya després d'haver-se aturat a Provença la major part de les vegades. Això no vol dir que sostinguem nosaltres la teoría que la versió castellana del *Tristany* deriva d'un *Tristany* català, sinó que, no excloent-ne la possibilitat, més ens inclinem a creure en l'existencia d'un original francès, o millor provençal, avui perdut. Notem que en el fragment català es troba abundantment la grafía *cavalyers*, que pot tenir-se per un provençalisme.

El descobriment d'un fragment del *Tristany* català ha vingut a esclarir una antiga qüestió de la literatura catalana.

L'autor desconegut del *Curial i Guelfa* declara, en paraules ben clares, l'existencia en ple segle XV.è de traduccions catalanes del *Lançalot* i del *Tristany*:

«En aquest libre, se fa mencio de cauallers errants, jats-a que es mal dit errants, car deu hom dir caminants. Erre, es vocable frances e vol dir cami, e errar vol dir caminar. Empero yo vull seguir la manera d *aquells cathalans qui trasladaren los libres de Tristany e de Lançalot, e tornaren los de lengua francesa en lengua cathalana*, e tots temps digueren cauallers errants, car aquest vocable errants que vol dir caminants, nulls temps lo volgueren mudar, ans lo lexaren axi; no se la raho perque, e axi dire yo errar per caminar, seguint la costuma dels antichs, jatsia que parlare impropri e sere algun poch digne de reprensio.»[2]

Un fragment de la traducció catalana del *Lançalot* salvat en l'arxiu parroquial de Campos (Mallorca)[3] vingué a comprovar una part de l'afirmació de l'autor del *Curial* : ara el fragment de

1. Sobre les allusions de la llegenda de *Tristany* en la literatura catalana, vegi's principalment SUDRE : *Les allusions à la légende de Tristan dans la littérature du moyen âge*, en *Romania*, XV, 534 i seg.; A. RUBIÓ : *Noticia de dos manuscrits d'un Lançalot català*, en *Revista de Bibliografía Catalana*, any 1903, p. 5 i seg.; BONILLA : ob. cit.
2. A. RUBIÓ : *Curial y Guelfa*, Barcelona, 1901, p. 124-5.
3. A. RUBIÓ : *Noticia de dos manuscrits d'un Lançalot català*.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Tristany aparegut a Cervera acaba d'esclarir aquest problema. Encara Menéndez Pelayo sostenía que a Catalunya no havía arrelat la literatura cavalleresca, dient que, malgrat en els inventaris es trobessin freqüentment versions franceses d'aquells llibres, «apenas se conoce traducción catalana de ninguno de ellos».[1]

Aquest concepte s'haurà d'anar modificant a mesura que els nous descobriments ens vagin reconstituint el tresor perdut de la nostra antiga literatura. Així mateix s'hauràn d'anar eixamplant aquells tres camins per on la literatura catalana entra en el camp de la novel·la cavalleresca, que assenyalava el Sr. Bonilla.[2]

És evident que la faula del *Tristany*, com la de tants altres herois de les llegendes de la Taula Rodona, era coneguda i familiar de tots els nostres escriptors. D'ençà dels trovadors, passant per En Cerverí de Girona i En Guillem de Cervera fins als poetes de Valencia del XV.^{en} segle, és sovintejada la cita dels amorosos afanys de Tristany i del seu fatal lligam amb la reina Isolda. Aquest record, però, no és, moltes vegades, sinó un tòpic literari, imprecís, que van copiant-se els uns dels altres mentre dura el ressò de la Taula Rodona dintre la nostra literatura. Tristany, personificant el poder invencible de l'amor, més fort que la voluntat i més durador que la vida, és un tema constant de la literatura medieval.

Els inventaris antics de llibres tampoc ens havíen donat fins ara la plena certesa de l'existencia de la traducció : ens deixaven sovint dubtar sobre la llengua en la qual eren escrits quan no es referíen clarament a textos francesos.

El *romansium de Tristany* de l'inventari dels béns d'En Bernat de Gualbes (any 1338) és francés, segons ens declara el mateix inventari: «unum librum de pergameno scriptum de lingua galica».[3]

Així mateix, és francès el *Tristany ystoriat* que en 1383 l'infant Joàn ofereix a Na Violant de Bar.[4]

1. *Orígenes de la Novela española*, I (1905), CLXX-CLXXI.
2. *Las novelas catalanas de caballerías y «Tirant lo Blanch»*, en *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona, 1908, p. 577-583.
3. J. Mas : *Notes documentals de llibres antichs a Barcelona*, en *Boletín de la R. Academia de Buenas Letras*, any XVI (1916), p. 458.
4. A. Rubió : *Documents per la cultura catalana mig-eval*, I, 314.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

En l'inventari dels llibres del príncep Carles de Viana, fet després de sa mort ocorreguda en 1461, figura un *Tristany de Leonis* que el Sr. Bonilla vol que sigui la versió catalana[1] pel fet de venir citat sense indicació d'idioma després d'altres dos llibres del cicle bretó *(Sant Greal* i *Giron)*, dels quals es fa constar que estàn escrits en francès. No ens sembla aquesta raó prou convincent, i encara ens decidim a creure que el *Tristany* de l'esmentat inventari és francès,[2] perquè la llibrería del príncep de Viana era formada en sa meitat per llibres llatins, una quarta part per obres a bon segur franceses, i Desdevises du Dezert[3] solament s'atreveix a indicar-ne quatre com a catalanes, i encara no és una cosa ben provada. A més, alguns dels llibres que en aquesta llibrería són llatins corríen ja traduïts a la nostra llengua *(Tragedies* i *Epistoles* de Sèneca i *Imago Mundi*, per exemple), i altres consten com a francesos que també havíen estat traslladats al català *(Sant Graal, Boeci de Consolacio, Valeri Maxim, Llibre de vicis e virtuts)*. Tot això ens prova que les aficions literaries i d'erudició del príncep teníen un caràcter universal, i no podem, per tant, creure catalans els seus llibres si no ens consten com a tals. El fet de trobar en l'inventari el títol dels llibres en català no ens pot servir tampoc per a identificar l'idioma del llibre.

Una gran partida dels llibres del príncep de Viana anaren a parar a la biblioteca del Condestable de Portugal, l'inventari de la qual (1466) és més explícit que el del príncep; però el *Tristany*, que segurament ens fóra dit en quina llengua era redactat, no s'hi troba.[4]

1. «Creo muy probable que el *Tristan* catalán existiese, en el siglo XV, en la biblioteca de D. Carlos, príncipe de Viana. En el catálogo de sus libros, después de citarse un «*Sent Greal* en frances» y dos ejemplares del «*Giron* en frances», se menciona un «*Tristany de Leonis*» sin expresarse el idioma en que se hallaba redactado; pero, por la forma de la cita, me inclino a suponer que no se trataba del texto francés, ni del castellano, sino del catalán.» BONILLA : *Tristan de Leonis*, Madrid, 1912, p. XXIX.

2. Per francès el té també MENÉNDEZ PELAYO : *Orígenes de la Novela española*, I, CLXX.

3. *Don Carlos d'Aragon, prince de Viane. Étude sur l'Espagne du Nord au XVe siècle*, París, 1889, ps. 452-455.

4 BALAGUER Y MERINO : *D. Pedro el Condestable de Portugal considerado como escritor, erudito y anticuario*, en *Revista de Ciencias Historicas*, t. II, 380-472.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

En canvi, sembla contenir la versió catalana el *Romanç de Tristany* que es troba en l'inventari d'En Joàn Mitjavila,[1] mercader i ciutadà de Valencia, datat a 2 de desembre de 1331, puix no és lògic suposar-lo francès mentre tots els altres llibres del mateix inventari són llatins o catalans.

En l'inventari del castell de Tous (1410) figura també un «libre de paper qui es les *istories de Tristany*, ab cubertes verts», que bé podría ésser la traducció catalana. S'hi troben també altres llibres de cavallería, en cap dels quals es fa notar el llenguatge en què estàn escrits : «1 libre de *Ordinacio de cavalleria*»; «1 libre de paper que es la *destruccio de la taula redona*», «1 libre de pergami ab .x. boletes de lauto e dos gafets, son les *istories del Alexandri*, ab cuberta de cordova».[2]

Altres dues llistes antigues de llibres hem trobat nosaltres, en l'Arxiu municipal de Cervera, redactades l'any 1422 i contenint ambdúes el *Tristany*.

Una d'elles és l'inventari dels béns de Na Tomasa, pres per Na Francesqua, sa mare, i N'Azbert de Muntergull. Entre els tretze llibres d'aquest inventari, la major partida dels quals són textos jurídics, es troben «unes *Istories Troianes*, en frances, scrites en paper, stimades a mig flori»; «altre romanç de la *Taula Redona*, scrit en paper, stimat un flori»; «altre romanç frances scrit en pergami ab posts vermeylles, stimat dos florins» i «altre libre de *Tristany* scrit en paper, squinçat, stimat mig flori». La presencia en aquest inventari de llibres francesos ens fa dubtar sobre la llengua en què pogués ésser escrit aquest *Tristany*.

L'altre inventari de l'Arxiu de Cervera és el dels béns d'En Berenguer de Copons, senyor del Castell del Llor, escrit també l'any 1422. Aquest inventari, notable per molts conceptes, obté en la nostra qüestió un interès extraordinari, perquè ens descriu un fragment del *Tristany* català, encara que citant-lo amb altre nom. Diu així, l'inventari, en descriure el seu quart llibre:

«Item altre libre ab cubertes de fust, cubertes de vert e cinch platons de lauto, scrit en paper apellat *libre del Sant Greal*. Comence en la primera fulla en la rubrica:

1. J. Mas : lloc citat, p. 240.
2. R. d'Alós : *Inventaris de castells catalans*, en *Estudis Universitaris Catalans*, IV (1910), ps. 145-146.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

En nom de Deu e de nostra dona Santa Maria.
Lo libre comence:
En aquell temps diu lo compte que en la vigilia de la festa
E fenex en la darrera fulla:
Per ço que no ploras car no l podie acadar e com Merli viu l infant».

Efectivament, *La Demanda del Sant Greal* del ms. de la Biblioteca Ambrosiana de Milà[1] comença amb la mateixa frase anotada en el nostre inventari:

E en aqel temps diu lo comta qua cant fo la pasque de pantagosta... (Ms. de la Ambrosiana : CRESCINI I TODESCO, p. 1.)	En aquell temps diu lo compte que en la vigilia de la festa. (Inventari d'En B. de Copons.)

Diguem, de passada, que la frase del nostre inventari ens dóna una lliçó més correcta que el ms. de Milà. En primer lloc suprimeix la *e* inicial, que no ha de lligar amb cap relació anterior, i es refereix a la «vigilia de la festa», tal com és de veure en la redacció francesa, «A la veille de pentecoste.»[2]

Endebades es cercaría en *La Demanda* la frase donada per *explicit* del llibre d'En Berenguer de Copons. Aquesta frase la trobem, en canvi, en el fragment del *Tristany* de Cervera:

per ço que no ploras, car no l podie aquadar per la fam que avie. E com Merli viu l infant ... (*Tristany*, fragment de Cervera, f. 2 v.)	per ço que no ploras car no l podie acadar e com Merli viu l infant (Inventari d'En B. de Copons.)

1. Sembla que la primera menció que es féu d'aquest ms. és la de Varnhagen.

«Varnhagen, en su ligero opúsculo *Da litteratura dos livros de cavallerias* (Viena, 1872), cita de pasada un códice de la Ambrosiana, de Milan, escrito en 1380, que contiene la última parte del *Lanzarote* en *valenciano* (?); pero debe de haber algun error en cuanto a la lengua, porque ninguno de los que han tratado *ex professo* de literatura catalana le menciona, ni siquiera A. Morel Fatio en la muy esmerada reseña inserta en la colección de Gröber, *Grundriss der romanischen Philologie.*» (MENÉNDEZ PELAYO : *Orígenes de la Novela*, I, CLXXI.)

Aquest ms. està a punt de publicar-se formant el volum X.è de la «Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana», per VINCENZO CRESCINI I VENANZIO TODESCO : *La Versione catalana della Inchiesta del San Graal.* Devem a l'amabilitat de la Direcció de la «Biblioteca Filològica» l'haver pogut llegir les proves de l'obra esmentada.

2. SOMMER : *The vulgate version of the Arturian Romances (Les aventures ou la queste del Saint Graal).*

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

La identitat de les dues frases no deixa lloc a dubtes sobre l'existencia d'un curt fragment del *Tristany* català a seguida del llibre del *Sant Graal* de l'inventari Copons. Per altra part no era sinó cosa corrent i molt usada escriure en un mateix volum diverses de les llegendes arturianes que tan populars havíen esdevingut en el período medieval. Les dues llegendes germanes de *Lançalot* i de *Tristany* es troben ben sovint, en els manuscrits francesos, l'una a seguit de l'altra dins el mateix llibre; i encara moltes vegades els precedía *Merlí* a manera de pròleg. Així mateix devía passar amb les versions catalanes.

No podríem fixar, per ara, l'època en què fou escrita la traducció del *Tristany* a la llengua catalana. Si tenim per català el *Tristany* de l'inventari Mitjavila, hem de portar la data de la traducció almenys a l'any 1331; i no és pas aquesta data d'exagerada antiguitat si tenim en compte que en 1362 ja era traduït el *Lançalot*, i qui sap si ja ho era en 1346 o en 1339.[1] La novel·la del *Tristany* en prosa francesa sembla que quedà redactada en 1230; no és, doncs, aventurat suposar que un segle més tard pogués estar formada la versió catalana. Per altra part, el Sr. Bonilla[2] creu que la traducció castellana ha de posar-se entre 1270 i 1343, i ja hem dit com la popularitat de la llegenda és més antiga a Catalunya que a Castella per la relació constant amb la Provença.

1. A. Rubió : *Documents*, ps. 201, 135 : 119.
2. *Introducción* citada, p. XLIV.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

87

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN